

Heraldica Curiosa

Göran Mörner botaniserar i sköldebrevssamlingen

Heraldiskt detektivarbete

Riddarhusets sköldebrevssamling utökas ständigt genom donationer, depositioner eller förvärv. Samlingen omfattar i dag drygt 530 sköldebrev och cirka 120 vapenskisser. Under senare år har tillskott av sköldebrev redovisats i *Arte et Marte* under rubriken *Heraldica Varia* med återgivning av respektive vapenbild i färg. Något som i hög grad har uppskattats av läsarna.

Som riddarhusgenealogen Per Nordenvall redogör för i detta nummer av *Arte et Marte* mottog Riddarhuset i november 2007 en deposition bestående av originalsköldebrev för adliga ätterna Ehrencrona och Ehrenbielke samt friherrebrev för friherrliga ätten Ehrenkrona.

Om man tog sig tid att granska denna donation lika omsorgsfullt som om det gällde ett fängslande kriminalfall – hur mycket skulle då sköldebreven kunna berätta?

När jag börjar med det äldsta sköldebrevet, det Ehrencronaska från 1675, fångar den utsökta målningen av vapenskölden direkt mitt intresse. Illustrationen följer blasoneringen till fullo. Det oroväckande är att avbildningen på pergamentet skiljer sig radikalt från vapenplåten som är uppsatt i Riddarhussalen. Där är vapnet delat i blått och guld med en krona av guld med två korsvis genomträdta palmkvistar i det övre fältet. I sköldebrevet är vapnet istället delat i guld och silver med en krona av silver. I det här fallet är givetvis sköldebrevet korrekt och vapenplåten fel. Även i Elgenstiernas verk *Svenska Adelns Ättartavlor* och i flera andra vapenböcker återges den felaktiga vapenskölden i blått och guld. Vapenskölden i sköldebrevet bryter egentligen mot ett par heraldiska grundregler – ett fält i metall (guld) gränsar direkt mot ett annat fält i metall (silver) och en krona i metall (silver) återfinns i ett fält av metall (guld). Ett hugskott är att framkasta teorin att målaren av vapenplåten, möjligen den produktive Elias Brenner själv,

Adliga ätten Ehrencronas vapensköld, ur sköldebrevet.

ansåg blasoneringen absurd och beslöt att själv »rätta till» det som han uppfattade som icke fullgott? Oförklarligt är att vildmannen i hjälmprydningen som skall hålla en gren i sin vänstra hand istället håller en klubba upp och ned i sin högra hand. Denne halvnakne man ställer till fler problem längre fram i artikeln.

Endast undantagsvis återges det Ehrencronaska vapnet regelrätt. Av de fyra sigillstamplar med familjens adliga vapen som finns i Riddarhusets samlingar är två inkorrekt de-

lade i blått och guld och två korrekt delade i guld och silver.

Landshövdingen Eric Ehrenkrona gifte sig 1699 med Helena Ehrenbielke, äldsta dotter till Paul Aschling, adlad Ehrenbielke 1695. När Eric Ehrenkrona upphöjdes till friherre lät han hedra sin svärfader och sin hustru genom att inkludera element från den Ehrenbielkska vapenskölden i konstruktionen av det friherrliga vapnet. Det blå lejonet i gyllene fält från Ehrenbielke återfinns både i den vänstra

Adliga ätten Ehrencronas vapensköld, Rid-darhussalens vapenplåt.

hjälmprydningen och i det tredje fältet hos friherre Ehrenkrona. De tre blå femuddiga stjärnorna i ginstammen av silver återfinns med omkastade tinkturer ställda två och en i det friherrliga vapnets första fält. Även de två bjällkarna i silver har fått sin plats i det friherrliga vapnets fjärde sektion men då i ett rött fält istället för ett blått. Märkvärdigt nog har hjärtvapnet i det friherrliga vapnet återgivits helt korrekt utan de felaktigheter som drabbat det adliga vapnet.

Att en vapensköld helt eller delvis innehåller detaljer från andra vapen är inte sällsynt. Det Ehrencronska stamvapnet kan man i sin tur återfinna i vapensköldarna för adliga ätten nr 2244 von Koch och för friherrliga ätten nr 229 von Grooth.

Det Ehrencronska friherrebrevet uppvisar

en rad detaljer som gör det speciellt. Den första är att pärmerna i skinn uppenbarligen är sekundär och förefaller vara tillverkad på 1900-talet. Sköldebrevet saknar dessutom det kungliga sigillet som borde ligga i en trä- eller mäsingsdosa och vara fäst i pergamentet med ett vackert snörmakeri med tofsar i ändarna. Vid närmare granskning av pergamentet hittar jag inte ens de hål som borde finnas där. Snörmakerierna löper normalt sett genom hål gjorda i pergamentet för att sedan mötas och förseglas i sigillens vax. Min slutsats är att sköldebrevet aldrig har haft något sigill fastsatt.

Ytterligare en ledtråd uppstår när jag finner att friherrebrevet även saknar vapenritning. Mitt i blasoneringstexten finns det endast en lucka där vapenskölden borde finnas avbildad. Att ett sköldebrev ser ut på det här

Adliga ätten Ehrenbielkes vapensköld, ur sköldebrevet.

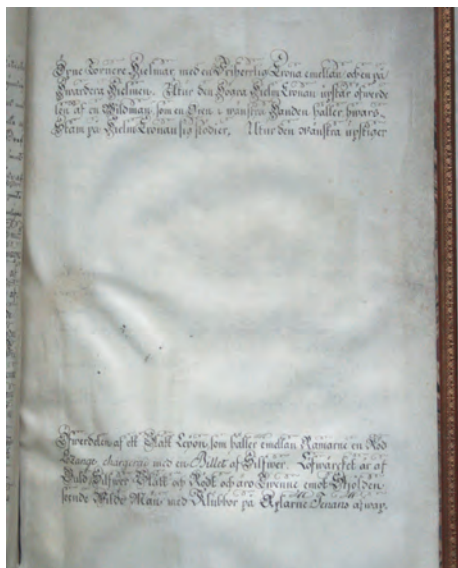
Friherrliga ätten Ehrenkronas vapensköld, Rid-darhussalens vapenplåt.

sättet är inte helt ovanligt. Rid-darhuset har flera exempel på detta i sina samlingar. Anledningarna kan vara flera men den enklaste förklaringen är förmodligen att det inte var obligatoriskt att avbilda vapenskölden i sköldebrevet. En paradox kan tyckas – men en vapensköld definieras inte av vapenritningen i sköldebrevet eller vapenplåten i Rid-darhussalen. Blasoneringen i sköldebrevet är det som bestämmer vapensköldens färger och innehåll. Skulle blasoneringen *de facto* stå i strid med vapenritningen, gäller blasoneringen.

Anomalierna i friherrebrevet får kanske sin förklaring när man granskar texten och märker att brevet är undertecknat 1771 av Gustav III. Den som upphöjde Eric Ehrenkrona i friherrlig värdighet var ju Fredrik I år 1731. Av någon anledning har själva sköldebrevet blivit utfärdat

Sigillstamp med friherrliga ätten Ehrenkronas vapensköld.

Friherrebrevet uppslaget där vapnet borde ha målats.

fyrtyr år efter upphöjningen. Detta är sällan förekommande men inte unikt. (Carl von Linnés sköldebrev kan nämnas som ytterligare exempel på denna företeelse.) Eric Ehrenkrona brydde sig inte ens om att under sin levnad ta introduktion som friherre på Riddarhuset. Sönerna introducerades 1743 efter faderns död 1737. Troligtvis har någon av Erics söner eller sonsöner till slut kommit till skott och lyckats utverka att det åtråvärda dokumentet äntligen blivit iordningställt och fått sin kungliga signatur. När detta väl var uträttat framstod övriga detaljer som pärm, vapenritning, sigill, dosa och snörmakeri som onödiga eller kanske allt

för kostsamma. Denna eventuella sparsamhet har fått konsekvenser ända in i vår tid.

När man beundrar friherrarna Ehrenkronas vapenplåt i Riddarhusalen och samtidigt lusläser blasoneringen upptäcker man en diskrepans. Enligt friherrebrevet skall den högra hjälmprydnaden vara »... öfwerdelen af en Wildman, som en Gren i Wänstra handen håller ...». På vapenplåten håller vildmannen en gran – inte en gren i sin vänstra hand! Frånvaron av en vapenritning i friherrebrevet har troligtvis lett till att man helt enkelt har feltolkat blasoneringen när vapenplåten målades upp och placerat en gran i handen på vildmannen. Detta missgrepp verkar sedan ha smittat av sig i samtliga återgivning av vapenskölden i heraldiska verk. Den enda förekomsten av en regelrätt gren jag kan hitta är på sigillstampen i Riddarhusets samling. Här håller dock den bångstyrige vildmannen grenen i motsatt hand och vapenskölden är behäftad med flera andra brister – det Ehrenbielkska lejonet är vänt åt fel håll i både hjälmprydnaden och vapensköldens tredje fält. Sköldhållarna håller i grenar som står på marken istället för klubbor som vilar på axlarna. Vildmannen i det andra fältet håller även han i en gren när han borde hålla i en framsträckt krona. Initialerna L E E har mystiskt nog inte säkert kunnat härledas till någon ättemedlem. Möjligen kan tolkningen vara *Landshövding Eric Ehrenkrona* och skulle i så fall ha tillhört den förste friherren personligen.

Vad skall detektiven komma till för konklusioner i sista stycket? För det första så har den nu utdöda adliga ätten Ehrencrona* i många fall fört en inkorrekt vapensköld. Till och med i samtliga adelskalendrar är det den felaktiga vapenskölden i blått och guld som återges. Ingen ättemedlem tycks ha protesterat. Den andra slutsatsen är att de nu levande friherrarna Ehrenkrona* inte för en adekvat vapensköld om de inte byter ut den frodiga granen i vildmannens hand mot en något glesare gren.

Till slut är min förhoppning att nästa donation av sköldebrev kommer att vara minst lika spännande! ☞

* Adelskalendern 2007 har tjänat som rättens snöre vad gäller skillnaden i stavning av adliga ätten Ehrencrona och friherrliga ätten Ehrenkrona.

Äldst i samlingarna

Den 29 januari 2008 uppmärksammades att det äldsta sköldebrevet i Riddarhusets samlingar fyllde exakt 500 år – på dagen. Det nästa lilla pergamentet, 24 x 22 cm, som har förlorat sitt sigill, är kanske det äldsta föremålet över huvud taget i Riddarhusets samlingar. Brevet är utfärdat av riksföreståndaren Svante Nilsson (Sture) till »... Hakan Karlson j byrcherdyh ...» (Håkan Karlsson i Björkeryd), Kungsäters socken, Marks härad i Västergötland och daterat »... söndagen nest före Kyndermesse dagh ...» (29 januari) 1508. Brevet ger Håkan Karlsson och »... hans ächte affödhe friihet och frälse ...». Vapenskölden är vackert målad på pergamentet och blasoneringen lyder: »... twa raggothe hwnde then ene halff raggoth hwit nedhen sköllen på et blaafieldh then annen offwen j sköllen blaa pa eth hwit fieldh owen j hielmen en liggende halff raggothr hwnder bakdelen blaa och främer delen hwith mellen tw horn Mwseringen ther aff hwit och bla ...». I moderna termer skulle blasoneringen kunna lyda: ... en sköld delad i silver och blått, i vardera fältet en hund med rest ragg av motsatt tinktur, hjälmprydnad en liggande hund kliven i silver och blått mellan två horn av silver, på hjälmen ett hjälmtycke i blått fodrat med silver samt med hjälmbindel i silver och blått.

För övrigt är mycket litet känt om Håkan Karlsson. Vi vet inte om han var gift eller om han hade några barn. Ätten förefaller att ha utslucknat med Håkan själv och kom därför aldrig att introduceras på Riddarhuset vid dess upprättande 1625. ☞

Göran Mörner, riddarhusamanuens

Håkan Karlssons vapensköld i sköldebrevet. Laggmärke till hur hundarna skjuter ragg.